

Vindkraft och landskap

En är förälskad i vindkraften, en annan tycker den ruinerar landskapet.

Åsikterna om vindsnurror gick som vanligt i sär under årets sista öppna regionala seminarium om vindkraften.

Och forskaren grubblade över hur man ska få in vardagslivets landskap i vindkraftsplaneringen.

Det fjärde och sista öppna seminariet i år om vindkraft anordnades tisdagen den 22 november på Högskolan på Gotland, av Nätverket för vindbruk och Centrum för vindbruk. Rubriken var Vindkraft och landskap.

Föreläsare var Tom Mels, universitetslektor i samhällsgeografi vid Högskolan på Gotland, som forskar kring begreppet landskap ur olika ekonomiska och politiska föreställningar, sedan 1800-talet och framåt. Han har också tittat på hur begreppet landskap hanteras i planeringen och utbyggnaden av vindkraft.

Landskapen är i ständig förvandling. Ta till exempel Gotland, som en gång hade mycket våtmarker. Efter utdikning återstår endast tio procent. Energibolag har också tidigare påverkat landskapen, tänk på vattenkraften och torvtäkterna.

Tom Mels poängterade att landskapen också alltid är beroende av faktorer bortom det lokala. Som exempel tog han sällsynta jordmetaller, som krävs för att tillverka vindsnurror. Sådana metaller som finns i andra länder, gärna Kina.

- Så landskap har en geopolitisk sida, man ska tänka globalt och inte lokalt när det handlar om sådana.

När det gäller kulturella föreställningar så har vi ett ideologiskt sätt att betrakta landskap, sade Tom Mels. Som exempel tog han naturskyddsrelsens arbete för nationalparker, inrättandet av Skansen (ett Sverige i miniatyr) och nationalromantiska konstverk.

- Vi vill gärna se ett landskap som inte förändras, det är en typ av konservatism.

Det här sättet att betrakta det svenska landskapet utnyttjas också av energibolagen i deras marknadsföring, genom att påstå att med vindkraft kommer det ”gröna samhället” att bestå.

Experterna styr

Det tredje sättet att se på landskap handlar om vardagslivets behov.

Hur fattas då beslut om vindkraftens utbyggnad, med hänsyn till människors vardagsliv i landskapen?

Mels radade upp alla tänkbara skilda intressen, som drivs av myndighetsutövning, genom förhandlingar, av kommersiella bolag, genom regionalpolitik via sådana med social makt och miljöengagemang.

- Vilka intressen är det som kommer fram i planeringen av vindkraftsutbyggnad, frågade han och svarade själv att eftersom världen är så komplex finns det inte heller några enkla svar.

Men det visar sig, sade han också, att i litteraturen och i rapporter framgår att teknologerna har tolkningsföreträde.

- Det är den akademiska expertkunskapen som styr mest.

Och barriärerna för utbyggnad handlar ofta om det lokala mottagandet i det landskap där man vill bygga snurror.

- Ofta framställer exploitörerna det kommunala planeringssystemet, och inte minst det kommunala vetot, som en bromskloss. Själva vill de sätta igång direkt, här och nu.

Och intressena drar åt olika håll. Experterna har en tendens att se landskapet i torra GIS-kartor och tekniska presentationer. De som använder marken ser förstås först och främst sitt eget behov medan

det organiserade motståndet har andra bevekelsegrunder. Hur ser informationen och förhandlingsmöjligheterna ut?

Tom Mels sade att behovet av en helhetsbedömning, hur få miljön i balans i världen, är svår att få till stånd när människor har ett inifrånperspektiv, när det handlar om deras egen livsmiljö.

- Det allra viktigaste är att försöka närma sig en bättre dialog mellan intressena. Att utveckla dialogen i en demokratisk process är nödvändigt för vindkraftsplaneringen, sade han.

Och hoppades att det är just sådana redskap som hans forskning ska kunna ta fram.

Nödvändig dialog

En åhörare sade att nu för tiden finns allt färre jägare och bönder. Befolkningen förändras snabbt, hur mycket hänsyn ska man ta till dem som just nu bor i landskapet?

Tom Mels sade att det är nödvändigt att föra dialog med just dem som planeringen berör i dag.

- Vi måste lyssna till dem samtidigt som vi tittar på de stora frågorna, som den ekologiska krisen.

Någon undrade över expertrollens betydelse och Mels menade att vindkraften är en modern teknik i förändring, styrd av experter, något som också präglar företagen i branschen.

Andreas Wickman, Gotlands Vindelproducenter GVP, sade att vindkraftsutbyggnaden förändrats kraftigt under de senaste decennierna.

- Danmark var först och då var det småfolket som byggde snurror. Sedan kom Tyskland med andelsägare på landet. Spanien byggde därefter centralistiskt i stor skala och England satsade på off-shore. Sedan kanske fem år är aktörerna och experterna globala.

Tom Mels höll med och poängterade att ägandet är mycket viktigt, och att det storskaliga nätbyggandet är problematiskt.

Därefter fick åhörarna se ett bildspel som Gunnar Gustavsson, planarkitekt vid Region Gotland, hade ställt samman. Han visade pedagogiskt hur vindkraftssnurror kan ta sig ut i de mest skiftande landskap.

Förälskad i vindkraft

I panelen satt, förutom Tom Mels, Gunnar Gustavsson och Andreas Wickman också Lars Jonsson, konstnär och representant för föreningen Värna det gotländska kulturlandskapet samt Jerker Enekvist för Hembygdsförbundet.

Andreas Wickman förklarade att han varit förälskad i vindkraft i 30 år, sedan en 15 meter hög snurra gav honom ljus i huset, så han slapp betala Geab 100 000 kronor för att dra el till hans ellösa hus.

Jerker Enekvist stoltserade med att hans förbund har en väderkvarn i sin logga. Och i sommar blir det riksstämman på Gotland där förbundet ska ta en miljöpolicy.

Enekvist poängterade att dialogen med bygdens folk, när vindkraften ska byggas ut, är viktig.

Lars Jonsson tycker att Näsudden är förstörd av snurrorna.

- Jag är motståndare till vindkraft på Gotland, i ett landskap som har så starka värden.

Någon undrade över om man i den kommunala översiktsplanen kan få en helhetsbild av vindkraftsplaneringen. Och Gunnar Gustavsson svarade att det är precis vad planen har gjort, pekat ut de områden som är lämpliga för utbyggnad och sådana områden, som är uteslutna, som Storsudret, Östergarnslandet och Fårö.

Lars Jonsson undrade varför de områdena undantagits och Gustavsson sa att det finns två kriterier. Inget vindkraftverk får byggas närmare ett hus än 1000 meter, samt att områden med höga naturvärden ska undantas.

Lars Jonsson undrade varför inte 1000-metersgränsen utökats nu när snurrorna blivit större.

Gustavsson svarade att gränsen på ön är dubbelt så lång som i många andra kommuner på

fastlandet.

- Och även om verken blivit högre så är de inte lika påträngande i rörelsen som de mindre. Dessutom har samhället mognat, vi har fått en ökad acceptans, folk har fått ökad insikt om krav på hållbar utveckling.

Tidens gång

Lars Jonsson hänvisade till Faludden där han ofta vistas.

- Där han man kontakt med forntiden. Därifrån ser jag tre kyrkor, Öja, Fide och Grötlingbo, men nu sticker plötsligt de högsta verken upp bakom Öja kyrka. Jag kan inte läsa tidens gång längre!
- Det är ju tidens gång! replikerade Andreas Wickman.

Lars Jonsson menade att landskapet är vårt gemensamma rum, vem ska bestämma där?

- Det handlar om de som bor där, har någon rätt att ta landskapet ifrån dem?

Han sade att människor har rätt till sitt landskap. Majoriteten ska inte få bestämma över minoriteten.

- Näsudden är ett förlorat landskap, det är en fråga om demokrati!

Sedan var Jonsson och Wickman inte överens om vad statistiken säger om dem som inte vill ha vindkraft.

Wickman sade att tio procent säger nej, medan Jonsson hänvisade till siffrorna 49-51 procent.

En åhörare undrade vad panelen föredrog, små eller stora vindkraftsparker?

Lars Jonsson föredrog att samla ihop dem på färre ställen.

- Men det är viktigt att begränsa områdena! Och att vi får veta vad som händer. För nu kommer industrin och skriver kontrakt med markägarna, först därefter kommer debatten igång.

Gunnar Gustavsson påpekade att industrin bara får bygga i de områden som pekats ut i översiktsplanen.

Naturen i kläm

En åhöraren sade att folk helst inte vill se vindkraft av den anledningen att de inser att de då måste ändra livsstil. Han jämförde med skogsbruket där skogsägaren suveränt bestämmer vad som ska ske med skogen, även om andra inte vill se monokultur och förstörd mark.

Lars Jonsson sade att det alltid är ekonomin som styr och naturen kommer alltid i kläm.

Tom Mels menade att vi människor ibland kan tillåta oss tanken på stora uppoffringar och ändrad livsstil, men inte alltid.

- Om Vattenfall skulle kräva det av oss blir vi skeptiska, därför att de själva brukar brunkol och kärnkraft.

Någon frågade varför vindkraftverk till havs inte diskuteras mer. Gunnar Gustavsson sade att tekniken till havs hittills varit dyrare och att det i Sverige ännu inte finns något speciellt ekonomiskt styrsystem som underlättar utbyggnaden av havsbaserad vindkraft.

En åhörare tyckte det var bra att få veta att vissa verk ägs av befolkningen i området.

- Annars är det ju en typ av kolonisation.

Hon ville veta mer om vindkraftsföretagen och undrade om de var certifierade. Liselotte Aldén, moderator, Högskolan på Gotland, upplyste om att det finns uppförandekoder för företagen men ingen certifiering. Men då sade Andreas Wickman:

- Ring mig, jag vet! På Gotland finns båda delarna, bolagsägda och gotlandsägda. Ägandet är mycket viktigt!

Lyxproblem

Någon undrade hur hållbart motståndet mot vindkraft egentligen är. Och Lars Jonsson svarade att det förändrade landskapet påverkar de som bor där negativt, de förlorar ron och möjligheten till

kontemplation.

- På Gotland drar man upp områden med passare. På Lojsta i Russparken, i vildmarken, på myrarna där inget folk bor, då bygger man där.

Andreas Wickman fnös:

- Snack! I Danmark finns massor av vindsnurror, och turisterna kommer ändå! Det blir inte vindkraftverk överallt, du snackar om ett lyxproblem.

En åhörare uppmanade salongen till att tänka efter, varje gång man använder el, varifrån den kommer. Och hon reflekterade över tiden:

- Det måste ju ha varit en chock för folk förr i tiden när det plötsligt byggdes 100 kyrkor på ön! Nu är det andra byggnader.

I panelens slutrunda konstaterade Gunnar Gustavsson att det var positivt att allmänheten för första gången fått diskutera det här med vindkraft och landskap.

Tom Mels ville påminna om den allt övergripande frågan om den globala ekologiska krisen.

Och Andreas Wickman ställde upp förutsättningarna för att utbyggnaden av vindkraft ska bli riktigt bra:

- Först ska man inse att det är en global fråga, sedan ska verken byggas estetiskt vackra och så ska utbyggnaden ha lokal förankring. I Tyskland är det lag på att vindkraften ska ge avsättning i lokalsamhället.

Annika Melin